

Malinsägnen som inspiration

BUS GUNNEL ÅKESSON

Sedan februari 2020 hedras Malin i Sollerö kyrka. I Lillkyrkan, den ursprungliga sakristian, hänger på den slätputsade väggen till höger om fönstret i norr en snidad skulptur. Den föreställer Solleröns lokala folkhelgon Malin, en sägen som överförts av gamla berätterskor i generationer sedan tiden för digerdöden i mitten av 1300-talet.

Bilden omges av en glänsande platta som får bakgrunden att framstå som en upplyst öppning. Den ger illusionen av att Malin stigit in just där och tagit med sig storskogens färgton i sin dräkt.

Nu säkras möjligheten att kunna möta Malin och hennes utsträckta hand för århundraden framåt.

”Färgen som skulpturen målats i är av högsta kvalitet och färgäktheten garanteras hålla i minst 400 år”, berättar konstnären och skulptören Stefan Hedström, bosatt i Stockholm och sommarboende med ateljé i Ryssa.

Gestalten är utförd med vanliga slöjdverktyg av ett stycke kärnvirke som fått torka länge. Träet kommer från en mycket gammal björk som växt i Ryssa. För att mejsla ut ansiktet krävdes finare verktyg. Figuren är målad i oljefärg på en förgylld träplatta. Tanken var att efterlikna den senmedeltida stilen i kyrkans andra träfigurer från 1400-talets senare hälft. Malinskulpturen är uppsatt i ett öppet skåp som tillverkats av Erik Lindgren. Skåpet blev över när de träfigurer

som tidigare stod i sidokoret i kyrkorummet flyttades.

”Under trettio års tid har jag arbetat med att spegla individen. Den sköra, men samtidigt den kraftfulla – i framtiden och med perspektiv bakåt i tiden”, fortsätter Stefan. ”Personer som Malin kommer att behövas i alla tider och det är nog därför som legenden berör oss så djupt.”

Han har fascinerats av Malin och försökt ta efter hennes kraft och skörhet. Hennes gröna klänning ska symbolisera hopp, växande och mognad i enlighet med symboliken i kyrkans färger.

Invigningen

Den 23 februari 2020 installerades skulpturen i fastlagsgudstjänsten som förrättades av komminister Lena Budh. Medverkade gjorde Suzanne Danielsson, Margit Andersson, Mats Lafvas, Britt-Marie Meyer och Stefan Hedström som var och en bidrog med sin del i berättelsen om Malin och det nya verket. I slutet av februari 2020 stod världen inför utbrottet av en global smitta som man då inte kunde föreställa sig omfattning och konsekvenser av. Paralleller har senare dragits med pandemier som digerdöden och spanska sjukan.

”Att få en skulptur till vår församling tog lång tid”, förklarar Mats Lafvas som är med i Sollerö kyrkogrupp. Mats med flera personer hade genom kyrkogruppen verkat länge och enträget för att få önskemålet uppfyllt. Flera förslag hade presenterats innan man kunde ta ställning. En del av förberedelserna var ett studiebesök i Dala-Järna kyrka som hyser en skulptur som sägs föreställa Malin. En sådan finns även i Venjans kyrka, men i dessa socknar verkar det som om sängen glömts bort. Kyrkogruppen beredde frågan vidare. I samband med en utställning i Ryssa kapell träffade Gun-Britt Persson från Sollerön Stefan Hedström och frågade honom om han kunde tänka sig att göra en skulptur av Malin. Till slut kunde beställningen göras. Konstnären fick fria händer att utforma sitt verk.

Den stora döden

Dalarna hade kristnats långsamt och övergick från vikingatid till ett medeltida samhälle. Myrmalmsbrytningen i övre Dalarna mötte

en tillbakagång under 1200-talet när i stället bergsbruket i Bergslagen utvecklades. Det rådde hårda livsvillkor i övre Dalarna under 1300-talet. Pestsmittan, digerdöden, anses ha uppstått i östra Asien i början av 1330-talet och spreds med karavaner på sin väg till Mellanöstern. Den drabbade Sverige 1350. Så småningom nådde smittan Sollerön. Digerdöden följdes sedan av återkommande pestutbrott och befolkningsminskning. Man har kunnat fastställa att stockar till husbyggen slutade tillverkas då. Först 1460-1470 kom en ny stor byggnadsvåg. Fäbodväsendets uppgång på 1500-talet förklaras av vissa forskare som ett sätt att lösa den försörjningskris som digerdöden hade orsakat.

Spanska sjukan 1918-1920 var också en influensaepidemi som angrep stora delar av världen. Dalarna drabbades hårt. På Sollerön fanns en familj på fem personer i Krånggard i Kråkkan, där alla avled 1918 inom loppet av en vecka. Gravstenen på Sollerö kyrkogård är idag skyddad som kulturminne.

Helgonkulten

Det fanns gott om lokala helgon i det svenska bygdesamhället som inte helgonförklarats av kyrkan. Legenderna upptecknades ofta långt i efterhand. Helgonen hyllades som goda föredömen med ett fromt leverne. Att det finns så många medeltida träfigurer som fick vara kvar i Dalarnas kyrkor efter reformationen måste ses som bevis på att människorna behövde dem som konkreta vägvisare i svåra tider.

Malin från Sollerön

Sängen om Malin upptecknades först 1865. Det finns olika versioner. I korthet sägs Malin ha flytt undan pesten till fastlandets skogar. Men strax väster om nuvarande Rossbergs fäbodan, vid en stor sten, måste hon stanna. Och hon kom att bli kvar vid lägerplatsen i Rossberg för ett ta hand om andra öbor som också flytt och som nu insjuknat. Hon skötte de sjuka, tröstade och bad tillsammans med dem intill den stora stenen. Hon dukade själv under och sägs vara begravd strax bortom gudstjänstplatsen. Idag finns vid Malibambo (Malins kyrka) ett enkelt altare, kors och bänkar. Gudstjänst firas här varje sommar.

Spelet om Malibambo. Foto: Torbjörn Nääs

Spelet om Malibambo

”Först var jag inte så intresserad av att skriva en pjäs om Malin. Men sedan slogs jag av styrkan i skildringen och att den hade kunnat hållas vid liv så länge”, säger Suzanne Danielsson. Suzanne är utbildad skådespelare och regissör. Hon förmedlar hur spelet kom till och glädjer sig åt att det nu äntligen finns en bild i kyrkan av Malin.

”Jag tänkte på det stora stenblocket i skogen, vandringsleden, stortallen som Karl Lärka hade fotograferat och sedan att lägga blommor på Malins grav. Och inte minst att sägnen fortfarande kunde ge mening åt unga människor av idag som söker sig till platsen. Det kom ett vykort till mig från Anna Sohlin i Gesunda som jag inte kände då. Hon föreslog att vi tillsammans skulle göra en pjäs utifrån Malinberättelsen”, fortsätter Suzanne.

Lärarna Anneli Ryss och Britt-Marie Meyer hade tidigare skrivit en pjäs om sägnen som spelades upp av sjätteklassare på Sollerö skola. Sedan gick ett antal år. Suzanne hade tagit sig an ett spel om häxprocesserna i Älvdalen. Efter det förverkligade Suzanne idén om Malin och satte sig in i den historiska bakgrunden. Hon skrev ett manus efter att ha rådgjort mycket med Anna Sohlin och Bos Maria

Andersson. Spelet kunde sedan uppföras som en utomhusföreställning vid Malibambo hösten 2003. Tjugofem amatörskådespelare från Sollerön medverkade. Till det ska fogas alla som svarade för musik, kostymer, rekvisita och scenarrangemang. Nödvändigt ekonomiskt bidrag gavs av Hembygdsföreningen och många andra föreningar på Sollerön. Transporter ordnades till och från spelplatsen. Ett fint minne från föreställningarna vid Malibambo är när Holger Åhman, som spelade två roller, hade ställt ut plåtburkar med luktarter som dekoration längs hela stigen från parkeringen fram till spelplatsen.

”När jag arbetar tillsammans med dem som ska agera på scenen, måste jag levandegöra berättelsen. Det måste jag göra på ett engagerat sätt. Om man åskådliggör spelets handling med känsla, direkt från hjärtat, då förstår de hur de ska spela. Det ska vara lätta och tydliga anvisningar. Alla som verkligen vill kan spela teater”, anser Suzanne.

Manuset skrevs delvis på sollerösmål och översattes till svenska under framförandet. Suzanne utgick från episoder i socknens historia från nutid till medeltid. Hon valde ut exempel från den samarbetskultur som präglat ön och vävde in händelserna i pjäsens handling. Föreställningen dokumenterades på film av Britt-Marie Meyer.

Bus Gunnel

Källor:

Malin och Mali Bambo av Lilly Sterner Johnsson. Sollerö hembygdsförening och Mora Kulturnämnd

Svensk Historia: 600-1350 Dick Harrison. Norstedts förlag (om bygdekulturen och helgonkult)

Nationalencyklopedin band 4 (om Dalarnas historia)

Bildverket Dalarna. Allhems förlag (om Dalarnas historia)

Fäbodväsendet 1550-1920 – ett centralt element i Nordsveriges jordbrukssystem, avhandling av Jesper Larsson, Sveriges Lantbruksuniversitet

Svenska kyrkan i Mora www.svenskakyrkan.se (om Sollerö kyrka)

Malinlegenden beskrivs i Sool-Öens årgångar 1974, 1993, 1994, 1999, 2004 och 2010.